

11. Кузьмін О.Є. Основи менеджменту : підручник / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Академвидав, 2007. – 464 с.

12. Управління підприємницьким ризиком / Д. Штефаніч, В. Паляниця, С. Попіна, О. Штефаніч / за ред. Д. Штефаніча. – Тернопіль : Вид-во "Економічна думка", 1999. – 224 с.

### **Беднарская О.Р. Функция организации в системе риск-менеджмента промышленных предприятий**

Сформулирована сущность функции организации в системе риск-менеджмента, выявлены факторы, влияющие на формирование организационной структуры управления рисками, определены подходы к организации системы риск-менеджмента промышленных предприятий.

**Ключевые слова:** экономический риск, риск-менеджмент, функция организации, промышленные предприятия.

### **Bednarska O.R. The function of organization in the system of risk management of industrial enterprises**

In the article the essence function of organization is formed in the system of risk-management, found out the factors that influence on forming of organizational management structure by risks, the approaches for organization in the system of risk-management of the industrial enterprises are defined.

**Keywords:** economic risk, risk-management, function of organization, industrial enterprises.

УДК 336.22

Доц. І.Г. Благу, канд. екон. наук – Львівський ДУВС

## **КРИТЕРІЇ ОПТИМАЛЬНОГО ОПОДАТКУВАННЯ У ПОСТКРИЗОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ**

Розглянуто теоретико-практичні засади реалізації податкової політики в умовах посткризового економічного середовища. Висвітлено напрями вдосконалення податкового механізму в контексті оптимізації принципів оподаткування.

**Ключові слова:** податки, податкова система, податкова політика, податковий механізм, принципи оподаткування.

**Вступ.** Система оподаткування є важливою ланкою сфери державних фінансів. Податки, на думку класика вітчизняної фінансової науки В.М. Суторміної, є " вихідною клітиною пізнання фінансів", оскільки у найповнішій формі відтворюють перерозподільчі механізми реалізації фінансових відносин. Податкова система як сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів має гармонійно поєднувати в собі як фіскальні, так і регулювальні властивості оподаткування. Саме цьому сприяє зміна концептуальних підходів щодо визначення місця й ролі носіїв фіскалу в економічній системі держави. Так, в усьому цивілізованому світі податки сьогодні розглядають не як форму фінансового примусу, що має компенсувати вартість наданих державою послуг соціального характеру, але як елемент свідомого громадянського вибору. З огляду на це, дослідження суспільної природи податків має носити комплексний характер, враховувати їх фінансове, соціально-економічне, політичне й правове призначення.

Становлення та розвиток системи оподаткування в Україні в умовах світової фінансової глобалізації має також віддзеркалювати світові фіскально-економічні тенденції, щоправда, з урахуванням національної специфіки та ментальності. Відомо, що податки є атрибутом державності, виступаючи кіль-

кісним фінансовим вимірником суспільних державних послуг. Конституційно закріпивши соціально орієнтований ринковий вибір наша держава взяла курс на побудову західноєвропейської бюджетної моделі, що, водночас, потребує адекватних змін у підходах і критеріях здійснення податкової політики.

**Постановка завдання, мета дослідження.** Окремі аспекти окресленої проблеми висвітлено в роботах провідних вітчизняних економістів В.Л. Андрущенко, А.В. Бодюка, О.Д. Василика, В.П. Вишневецького, О.П. Кириленко, О.М. Ковалюка, А.І. Крисоватого, В.М. Федосова, С.І. Юрія та інших.

Водночас вихідні засади побудови податкової системи мають базуватися на цілому спектрі економічних, політичних, соціальних чинників. У контексті зазначеного, метою дослідження є комплексна систематизація економіко-організаційних, фінансових, соціальних, правових аспектів оподаткування в єдину цілісну систему. Запропоновані принципи оподаткування ґрунтуються на наукових дослідженнях у галузі фіскальної теорії, практичному досвіді реалізації фіскально-економічного законодавства в посткризових економічних умовах, критеріях ефективного використання податків як носіїв фіскальної суті та як фінансових важелів.

**Виклад основного матеріалу.** Кожній соціально-економічній формациї притаманна фіскально-економічна система, раціональність якої визначається рівнем розвитку товарно-грошових відносин, способом виробництва, природою і функціями держави. Ефективність насамперед податкового механізму ґрунтується на певних, об'єктивно обумовлених засадах податкової політики, критеріях фіскалу, формах і методах оподаткування, адекватних відповідному етапу економічного й соціального розвитку суспільства. Формування головних принципів становлення, функціонування й розвитку податкової системи ринкового типу є важливим завданням фіскальної теорії та практики, від успішного вирішення якого значною мірою залежить економічний потенціал країни, соціальна стабільність у суспільстві, підвищення рівня добробуту малозабезпечених верств населення.

Уперше науково обґрунтовану концепцію оподаткування запропонував А. Сміт, який визначив такі базові принципи оподаткування.

1. Усі громадяни мають брати участь в утриманні уряду пропорційно до своїх доходів, які вони отримують під захистом та опікою держави. Тобто потрібно дотримуватися рівності оподаткування.
2. Податки мають бути чітко визначені, а не довільні. Це означає встановлення термінів сплати, способів платежу, сум податків, зрозумілих для платника та всіх інших осіб.
3. Податки мають сплачуватися тоді та в такий спосіб, щоб це було вчасно й зручно для платника. Ця необхідна умова оподаткування передбачає зручність їх справляння.
4. Кожний податок має бути розроблений так, щоб якомога менше вилучати грошей у платників понад той дохід, який вони приносять у скарбницю, тобто забезпечити дешевину справляння податків. Великі витрати на утримання податку роблять сам податок недоцільним [1, с. 588-589].

Дослідження А. Сміта продовжив Дж. С. Мілл, який критикував вчення свого попередника з позицій фіскальної рівності та стверджував, що дохід не є точним критерієм платоспроможності. Вирішального значення він

надавав принципу рівномірності податкового тягара: "Подібно до того, як уряду не слід проводити розмежувань між окремими особами або класами в тому, що стосується їхніх вимог щодо вигід від діяльності уряду, так і будь-які жертви, яких він, водночас, вимагає від них, мають за змогою рівним тягарем лягати на всіх. Як наслідок, рівномірність оподаткування як принцип політики означає рівномірність жертв. Вона означає такий розподіл податків, що стягуються для покриття урядових витрат, від якого ніхто із платників податків не відчував не більше і не менше не вигід від своєї частки, ніж кожний інший від своєї. Цей досконалий розподіл, як і інші принципи досконалості, неможливо впровадити в життя повною мірою, але в кожному практичному дослідженні потрібно насамперед виходити із знання ідеалу" [2, с. 455].

Подальшого розвитку вчення про принципи оподаткування набуло у працях А. Вагнера. Він, зокрема, вважав, що система оподаткування в суспільстві ґрунтується на цілій низці принципів, які можна систематизувати в такі групи:

- 1) фінансово-технічні, що охоплюють принципи достатності й рухомості;
- 2) народногосподарські, тобто ті, за якими належить вибирати потрібне джерело й окремі податки з урахуванням впливу певних форм і видів оподаткування на діяльність платника;
- 3) справедливості, що передбачають всезагальність і рівнонапруженість;
- 4) податкового управління, що передбачають визначеність, зручність, дешевину стягнення податків [3, с. 304].

Серед окреслених принципів нерівність, на думку А. Вагнера, властива фінансово-технічним. Водночас меншого значення набувають народногосподарські принципи і принципи справедливості. Він вважав, що ці принципи дають змогу вибирати джерела, об'єкти, види і форми оподаткування відповідно до народногосподарських підходів. На нашу думку, пріоритетність фінансових принципів є правомірною, оскільки податки насамперед є фінансовою категорією. Крім того, з розширенням недержавних форм власності та обмеженням господарських функцій держави, народногосподарські підходи щодо організації фіску втрачають своє значення.

На відміну від А. Вагнера, А. Тривус (прихильник кейнсіанської концепції оподаткування) виходив із домінуючого значення народногосподарських принципів. Він вважав, що фінансово-економічну систему для виконання своєї ролі як знаряддя економічної політики потрібно будувати так, щоб самі підприємці були зацікавлені в економічній діяльності в потрібному для держави руслі. "Тут маємо такий принцип: податковий прес повинен розподілятися між окремими галузями народного господарства в оберненій пропорції відповідно до їхнього значення для економічного розвитку країни" [4, с. 52]. Природно, А. Тривус прагнув повніше сформулювати принцип визначеності податків відповідно до завдань економічної політики. За А. Смітом, податки повинні бути визначені відносно часу, способу, розміру платежу, що, очевидно, є дуже істотним правилом фіску, оскільки відсутність визначеності негативно впливає на економіку, не дає змоги суб'єктам господарювання скласти достовірний бізнес-план, розподілити в часі передбачені видатки, примушує іммобілізувати частину коштів на випадок податкової неплатоспроможності тощо.

Значення окреслених чинників важливі для платника лише з огляду на негативний вплив носіїв фіскальних відносин на нагромадження та раціональне використання фінансових ресурсів. Якщо законодавчий орган керується тим, щоб податки не тільки "менше шкодили, а й мали позитивне значення для народного господарства, щоб платник податку здійснював діяльність у бажаному для держави напрямі, щоб у нього виник відповідний інтерес, необхідно, аби він знав не лише час, спосіб сплати, розмір, внутрішню цінність наступного внеску, а й самі основи оподаткування (об'єкт, одиницю) і, зокрема, які фіскальні наслідки має в кожному окремому випадку та чи інша дія чи бездіяльність" [4, с. 52].

Розглядаючи А. Вагнером принцип достатності, А. Тривус надає йому дещо більшого значення: "Під достатністю податків, з погляду економічної політики, треба розуміти такий розмір податкових ставок, який гарантував би той народногосподарський ефект, до якого прагне законодавець" [4, с. 53]. Аналіз основних принципів здійснення податкової політики, запропонованих А. Тривусом, має істотне значення для побудови раціональної системи оподаткування у перехідній економіці, бо правильність його висновків й узагальнень підтвердила світова фіскальна практика.

На особливу увагу заслуговують позиція В. Твердохлебова щодо формування основних принципів оподаткування та їх критичний аналіз, проведений А. Соколовим у роботі "Теорія податків". В. Твердохлебов вважає найважливішим принципом фіскально-економічної політики принцип розвитку продуктивних сил. "Розвиток продуктивних сил – ось той зовнішній принцип оподаткування, який повинен лягти в основу кожної податкової системи, і з позицій якого наука має право оцінювати ці системи, не втручаючись у галузь етики і зберігаючи свій політичний нейтралітет" [5, с. 49]. Розвиток продуктивних сил, як відомо, характеризується насамперед зростанням обсягу чистого національного продукту та його збільшенням на душу населення. З огляду на це, А. Соколов універсальний принцип оподаткування сформулював так: "...податки мають сприяти або хоча б не суперечити абсолютному й відносному зростанню чистого національного продукту" [6, с. 65].

У такому узагальненому вигляді цей принцип не має викликати будь-яких заперечень, оскільки суспільство зацікавлене в зростанні національного багатства. Однак дещо суперечливою є сама ідея того, що податки здатні сприяти розвитку продуктивних сил. Адже саме через податки вилучається певна частина коштів із народного господарства, частково знекровлюючи його. Із цього можна зробити висновок, що податки стримують розвиток економіки. Не підлягає сумніву, що для народного господарства було б значним полегшенням, коли б ті послуги, які надає йому держава, могли б здійснюватися безоплатно. Але сподіватися, що держава, володіючи апаратом управління, не витратить коштів на його утримання, марно. Утримання державного апарату, а також виконання низки інших загальнодержавних функцій і завдань – це необхідні витрати народного господарства, без яких воно не може обійтися. Очевидно, виходити треба з того, що певна частина національного продукту обов'язково повинна вилучатися від суб'єктів господарювання

на потреби державного управління, і йдеться лише про те, щоб вилучати відповідну суму коштів з якнайменшою шкодою для розвитку продуктивних сил. Природно, одну й ту саму суму коштів можна стягувати або з більшою, або з меншою шкодою для розвитку продуктивних сил, і та фінансово-економічна система, при якій таке можливо зробити з меншими витратами, є ефективною і сприяє розвитку народного господарства.

Отже, податки певним чином знекровлюють економіку, але це не виключає необхідності побудови податкової політики відповідно до рівня розвитку продуктивних сил. Тут важлива інша обставина. Вона полягає в тому, що цей принцип є не досить визначеним, тому в окремих випадках щодо нього можуть робитися різні висновки, причому не завжди обґрунтовані. "Річ у тому, – зауважує А. Соколов, – що якщо формула розвитку продуктивних сил може вважатися загальноприйнятною, то шляхи і способи її практичної реалізації можуть бути зовсім різними. І тут, уже при виборі шляхів її практичного здійснення, можуть і виникають істотні суперечності. Наприклад, нагромадження є, поза сумнівом, необхідною умовою розвитку продуктивних сил, але нагромадження потребує обмеження поточного споживання трудящих, тим часом підвищення їхнього добробуту є необхідним чинником і метою розвитку продуктивних сил. Це істотно порушує стійкість і практичну цінність вказаного критерію" [6, с. 66].

На нашу думку, усі суперечності з приводу основного принципу побудови фінансово-економічної політики вирішуються самим життям. Це не означає, що на окремих етапах система оподаткування не може увійти в конфлікт із тенденціями зростання національної економіки. Але в кожному економічно прогресивному суспільстві пріоритетність повинна надаватися розвитку продуктивних сил, а не податковій системі. На наш погляд, сучасна податкова система має відповідати посткризовим трансформаційним економічним умовам і ґрунтуватися на таких критеріях оптимізації фіску:

- 1) стабільність податкового законодавства;
- 2) правове регламентування взаємовідносин платників податків і держави;
- 3) рівномірний розподіл податкового тягара між окремими категоріями платників;
- 4) пропорційна відповідність стягнених податків доходам платників;
- 5) зручність способу, дати, механізму справляння податків для їхніх платників;
- 6) рівність усіх платників податків перед законом – принцип недискримінації;
- 7) мінімізація витрат, пов'язаних із нарахуванням і сплатою податків;
- 8) нейтральність системи оподаткування щодо різних сфер економічної діяльності та форм господарювання;
- 9) доступність і відкритість податкової інформації;
- 10) дотримання податкової таємниці.

Охарактеризуємо зміст вказаних принципів оподаткування.

Під стабільністю податкового законодавства розуміють незмінність норм і правил, які регулюють сферу податкових правовідносин. Відповідно до цього критерію, податкове законодавство не має змінюватися протягом бюджетного року, а діючі пільги та преференції зберігати свою чинність до

встановленого законом періоду. Важливою є також незмінність податкових норм у тривалішому періоді, оскільки щорічний перегляд механізмів сплати податків і зборів обмежує розвиток економіки, скорочує обсяги інвестицій, істотно ускладнює податкову роботу, підвищує вартість адміністрування податкового процесу, створює передумови для ухилення від оподаткування та перекладання податків.

Зміни в податковому законодавстві розвинених країн оприлюднюються відповідно до чинної процедури ухвалення законів. Зазначена процедура передбачає існування тривалого періоду між датою прийняття змін до нормативних актів з питань оподаткування і періодом їх впровадження. Цей механізм може бути реалізований тільки у правових державах, де право податкової ініціативи належить лише парламенту, а виконавчі структури органів державного управління можуть тільки вносити відповідні пропозиції. Правовий характер податкових взаємовідносин передбачає також взаємну відповідальність усіх суб'єктів оподаткування в галузі податкового права.

Податковій системі кожної країни притаманні суперечності, зумовлені загальним рівнем податкового тягара, непропорційністю його розподілу між окремими сферами господарювання. Природно, створити систему оподаткування, яка відповідала б критеріям абсолютної справедливості для всіх платників, в умовах ринкового середовища неможливо. Водночас податкове законодавство має бути спрямоване на вирівнювання нерівномірності фінансового навантаження між різними категоріями платників податків, які відрізняються соціальним статусом, родом занять, місцем проживання тощо, а також не допускати істотних розбіжностей при оподаткуванні суб'єктів підприємництва з пропорційно рівними доходами. Пропорційність оподаткування доходів населення не повинна стати обов'язковою метою законодавця, однак і значні диспропорції небажані, особливо в контексті реалізації соціальної політики.

Принцип пропорційної відповідності стягнених податків доходам платників має подвійне призначення. По-перше, після виконання платниками податкових зобов'язань їм має залишитися необхідна сума обігового капіталу для забезпечення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. По-друге, належна до сплати сума податкових платежів у момент сплати не повинна перевищувати рівня поточних надходжень. В іншому разі подібне вилучення коштів з господарського обігу до бюджету створить передумови для масових банкрутств.

Дотримання принципу створення максимальних зручностей для платників податків – важливе завдання кожної держави, яка дбає про підвищення обсягів економічного зростання. Під зручностями платника треба розуміти не лише встановлення оптимальних термінів сплати податків, механізмів їх справляння, можливість отримання податкових знижок і кредитів, а й доступність норм і правил податкового законодавства. Реалізація останнього критерію зручності оподаткування має ґрунтуватися на таких чинниках:

1. Кожний податковий термін повинен мати єдине тлумачення, яке встановлено Податковим кодексом.

2. Кількість нормативно-правових актів, що регламентують податкові відносини не повинна бути надмірною.
3. Законодавчі норми мають відповідати одна одній, взаємодоповнюватися, а не заходити в суперечність між собою.
4. Зміни в податковому законодавстві необхідно в оперативному порядку доводити до платників, запобігаючи цим самим порушенням платіжно-розрахункової дисципліни.

Важливим принципом побудови податкових систем є недопущення податкової дискримінації. Формою її вияву є індивідуальний підхід при наданні податкових пільг, тобто перевагами від зниження податкового тиску користуються не всі платники як суб'єкти оподаткування, а окремі їх категорії. Як показує вітчизняний фіскальний досвід – це передумови для порушення цінних пропорцій, структури споживання та нагромадження, переміщення капіталу в тінювий сектор економіки. З огляду на це доцільно впорядкувати правовий режим пільгового оподаткування, оптимізувати структуру податкових пільг на основі їхньої економічної ефективності та соціальної значимості для суспільства, ліквідувати пільгові важелі для індивідуальних платників і окремих секторів господарювання.

Податки є важливим джерелом формування доходів бюджету, гарантом фінансової стабільності держави, що виражається у можливості повного та своєчасного фінансування урядових витрат. Водночас процес податкової роботи передбачає низку витрат на адміністрування податків, які, водночас, забезпечуються бюджетними надходженнями. Фіскальній історії відомі випадки, коли державні видатки на розроблення та заповнення документації, перерахунки податкових зобов'язань у поєднанні з широким діапазоном пільг призводили до того, що сума податкових надходжень була меншою за здійснені витрати. Традиційно високими витратами вирізняється система оподаткування доходів фізичних осіб, особливо в умовах відносно низького рівня доходів середнього класу. З великими витратами пов'язане, зазвичай, запровадження нових форм оподаткування, які передбачають повну заміну старих форм звітності. Тому принцип рентабельності податкових заходів має набути особливої актуальності, лежати в основі функціонування кожного виду податкових платежів, усебічно враховуватися в умовах проведення податкових реформ.

Принцип нейтральності оподаткування щодо форм і методів економічної діяльності не суперечить регулювальній функції податків. Умови оподаткування впливають на прийняття рішень в економіці поряд з такими чинниками, як вартість засобів виробництва, витрати на оплату праці, рівень процентних ставок, темпи інфляції.

Виправданим є використання податків для стимулювання приросту капіталу в пріоритетних секторах економіки, створення сприятливих умов для національних товаровиробників, стримування перенаселення великих міст, зниження споживання промисловими підприємствами енергетичних і природних ресурсів. Податки можуть також використовуватися як протекціоністський інструмент під час зовнішньоекономічних операцій. Придбання устаткування, сировини, матеріалів, іноземної валюти, залучення кредитів,

створення нових підприємств, їхніх структурних підрозділів і філіалів підприємства повинні здійснювати з метою підвищення ефективності господарювання, а не залежно від умов оподаткування. Наслідком грубого порушення принципу нейтральності податків є поширення організаційно-правових форм підприємницької діяльності (банків, бірж, страхових компаній, інноваційних фірм, підприємств з великою кількістю працівників-інвалідів тощо), для яких встановлені особливі умови оподаткування – особливості формування податкової бази, специфічні пільги, відмінний від інших порядок виконання податкових зобов'язань перед бюджетом.

До основних принципів побудови цивілізованої податкової системи належить доступність і відкритість інформації про нарахування й сплату податкових платежів, а також даних про використання коштів платників податків. Практичне застосування цього принципу означає, що податковий орган зобов'язаний надати будь-яку інформацію з питань регламентування податкової сфери кожній особі, що звернулася по неї. Відкритість і доступність інформації може обмежуватися лише галуззю правил щодо контролю за справами податків.

Дотримання податкової таємниці є обов'язковим атрибутом для податкових служб правових держав. У багатьох країнах діє законодавча заборона на розголошення й публікацію в засобах масової інформації даних, які б давали підстави для оприлюднення показників економічної діяльності суб'єктів оподаткування.

**Висновки.** Законодавче закріплення та практична реалізація окреслених принципів функціонування податкової системи дадуть належний ефект за умови комплексного реформування всіх сегментів ринкової економіки як чинника забезпечення загальнополітичної та соціально-економічної рівноваги в державі, активізації проведення інституційних, структурних, правових реформ.

## Література

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит : пер. с англ.; предис. В.С. Афанасьева. – М. : Изд-во "Соцэкгиз". 1962. – 684 с.
2. Милль Дж.С. Основы политической экономии : пер. с англ. – В 3 т. / Джон Стюарт Милль / под общ. ред. А.Г. Милейковского. – М. : Изд-во "Прогресс", 1981. – Т. 3 : Влияние общественного развития на производство и распределение. – 1981. – С. 455.
3. Wagner A. Finanzzw / A. Wagner, 1883. – 420 s.
4. Тривус А.А. Налоги как орудие экономической политики / А.А. Тривус. – Баку : Изд-во РИО АСПС, 1925. – 176 с.
5. Твердохлебов В.Н. Новейшие финансовые проблемы (1914-1923) / В.Н. Твердохлебов. – Петроград, 1923. – 156 с.
6. Соколов А. Теория налогов / А. Соколов. – М. : Изд-во "Литосфера", 1928. – 204 с.

## Благун И.Г. Критерии оптимального налогообложения в посткризисной экономической системе

Рассмотрены теоретико-практические основы реализации налоговой политики в условиях посткризисной экономической среды. Освещены направления совершенствования налогового механизма в контексте оптимизации принципов налогообложения.

**Ключевые слова:** налоги, налоговая система, налоговая политика, налоговый механизм, принципы налогообложения.

### **Blagun I.G. Criteria's of optimal taxation in post crisis economical system**

The theoretical and practical bases of tax policy in conditions of post crisis economic environment are considered. The directions of tax mechanism modernization in the context of tax principal optimization are outlined.

**Keywords:** taxes, tax system tax policy, mechanism of taxation, tax principles.

УДК 331.101.262

Доц. В.І. Блонська, канд. екон. наук;  
магістрант О.М. Лега – Львівська КА

### **ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ**

Визначено роль та місце стратегічного управління персоналом у формуванні стратегії розвитку трудового потенціалу підприємства. Охарактеризовано структуру соціально-економічного розвитку трудового потенціалу. Виділено основні засоби підвищення ефективності використання трудового потенціалу підприємства.

**Ключові слова:** трудовий потенціал, управління персоналом, ефективність використання трудового потенціалу, розвиток трудового потенціалу.

**Постановка проблеми.** В умовах становлення ринкового механізму господарювання, виходу економіки України з фінансової кризи, її інтеграції у світове співтовариство особливого значення набуває проблема формування трудового потенціалу, спроможного забезпечити ефективне управління підприємством, зростання конкурентоспроможності функціонування суб'єктів його господарської діяльності. Особливої актуальності набуває підвищення ефективності використання трудового потенціалу з метою розвитку стратегічного потенціалу підприємства загалом, а також досягнення максимальних кінцевих результатів його діяльності у коротко- та довготерміновій перспективах.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Теоретико-методологічні й економіко-організаційні аспекти дослідження трудового потенціалу та ефективного управління розглянуто в працях таких учених, як Д. Богиня, В. Брич, О. Власюк, І. Гнибіденко, О. Грішнова, М. Долішній, С. Злупко, А. Колот, Е. Лібанова, Н. Лук'яненко, В. Новіков, В. Приймак, М. Семикіна, Л. Шевчук та інші. Теоретичні доробки мають російські вчені С. Бектуров, Б. Генкін, Д. Карпунін, В. Костаков, Г. Сергеева, Л. Чиждова, Н. Шаталова та інші. Широко досліджено питання ефективності використання персоналу та трудового потенціалу і у працях зарубіжних авторів, зокрема у наукових публікацій виділяються дослідження М. Армстронга, С. Сінка, М. Слезінгера, Ф. Тейлора, І. Шумпетера. Однак аналіз опублікованих праць, матеріалів наукових конференцій і дискусій щодо дослідження цієї багатогранної проблеми, показав, що вона є ще недостатньо дослідженою як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

**Мета дослідження.** Основною метою дослідження є визначення основних засобів підвищення ефективності використання трудового потенціалу на рівні підприємства з урахуванням стратегічних параметрів його функціонування у сфері національної економіки.

**Виклад основного матеріалу.** Обґрунтовано, що управління кадровими ресурсами є одним із найскладніших, враховуючи індивідуальні характеристики кожного працівника зокрема. Особлива складність під час використання трудового потенціалу полягає в тому, що кадри підприємства одночасно є об'єктом і суб'єктом управління. Суб'єктом управління кадри виступають у ролі керівників різних рівнів управління, тобто тих осіб, які беруть участь у формуванні й реалізації планів підприємства на майбутнє, координуючи та контролюючи безпосередніх учасників виробничого процесу (як об'єктів управління), використовуючи мотиваційні механізми з метою спонукання їх до високопродуктивної діяльності.

Для формування раціональної кадрової політики підприємства як засобу підвищення ефективного використання трудового потенціалу, актуальним, на наш погляд, є уточнення системи його показників, що враховує кількісні (чисельність, віковий та кваліфікаційний склад, рух робочої сили, ефективність праці) та якісні (показники рівня мотивації; показники ступеня професіоналізму; показники освітнього рівня; показники інноваційної активності; показники соціально-психологічного розвитку) характеристики й дає змогу визначати причини неефективного формування та використання трудового потенціалу і здійснювати оптимізаційні управлінські впливи на подальший процес його розвитку.

Оскільки трудовий потенціал характеризується за кількісною і якісною складовими, Р.М. Набока запропонував здійснювати його аналіз за інтегральним показником, який враховує ці складові. Для побудови узагальнювального інтегрального показника розвитку трудового потенціалу підприємства доцільно застосувати таксономічний метод, що дає змогу звести сукупність ознак досліджуваного явища до однієї синтетичної величини. Перевагою даного методу є те, що він не потребує попереднього виділення підмножин сильно корельованих ознак і не приводить до виділення кількох некорельованих факторів [7, с. 11].

Дослідження ролі та місця стратегічного управління персоналом, стратегічних напрямів управління ним і ефективних сучасних форм кадрової роботи підприємства дали змогу зробити висновок про те, що результатом реалізації стратегії управління персоналом підприємства є формування та ефективне використання кадрового потенціалу підприємства, управління яким повинно здійснюватися на основі стратегічного підходу. Під стратегічним управлінням персоналом підприємства ми розуміємо реалізацію сукупності заходів кадрової політики підприємства, які дають змогу сформувати якісний і кількісний склад кадрового потенціалу підприємства відповідно до стратегічних цілей його розвитку та підвищення ефективності його використання на основі використання сучасних форм і технологій управління персоналом.

Оцінювання якості розробленої стратегії управління персоналом підприємства базується на визначенні того, наскільки стратегія управління персоналом сприяє досягненню цілей підприємства та реалізації стратегії його розвитку. Проте у стратегічному управлінні оцінюванням поточного стану підприємства на ринку є недостатньою, оскільки з часом цей стан може кардинально змінюватися, а процес реалізації стратегії є довготерміновим. Тому